

ОСОБЛИВОСТІ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ МІСТЯТЬ ОХОРОНЮВАНУ ЗАКОНОМ ТАЄМНИЦЮ

ГУМІН Олексій Михайлович - доктор юридичних наук, доцент, завідувачий кафедрою кримінального права і процесу Навчально-наукового інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»

УДК 343.1

В роботі досліджені основні фактори, обумовлюючі особливості тимчасового доступу до речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю. Проаналізовані зв'язки між нормами кримінального процесу і іншими галузями законодавства, характерними для тимчасового доступу до речей і документів, що містять охоронювану законом таємницю. Визначені перспективні напрями подальшого дослідження по розглянутих питаннях.

Ключові слова: кримінальне провадження, тимчасовий доступ до речей і документів, таємна інформація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Сучасними науковцями обстоюється думка про те, що перелічені у статті 131 Кримінально-процесуального кодексу України заходи забезпечення кримінального провадження виконують одну із головних кримінально-процесуальних функцій – забезпечують належну поведінку суб'єктів кримінального провадження, коло яких визначено відповідними нормами кримінально-процесуального закону [1, С.69].

Тимчасовий доступ до речей і документів, як один із заходів забезпечення кримінального провадження, полягає у наданні стороні кримінального провадження особою, у володінні якої знаходяться такі речі і документи, можливості ознайомитися з ними, зробити їх копії та, у разі прийняття

відповідного рішення слідчим суддею, судом, вилучити їх (здійснити їх виїмку) [2].

Таким чином, у ході тимчасового доступу до речей і документів нормами кримінально-процесуального законодавства врегульовується діяльність не лише сторін кримінального провадження, але й осіб, що не входять до їх кола. А саме – осіб, у володінні яких знаходяться речі і документи, що є об'єктом тимчасового доступу.

Отже, у даному випадку правовідносини між учасниками тимчасового доступу почасти виходять за межі кримінального процесу та врегульовуються й іншими галузями права. Особливої актуальності дане питання набуває у ході отримання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

Відтак, існує необхідність наукового аналізу зв'язків між нормами кримінального процесу та іншими галузями вітчизняного законодавства, характерних для тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. Результати такого аналізу дозволять сформулювати додаткові рекомендації щодо діяльності учасників кримінально-процесуальних відносин з урахуванням вимог чинного законодавства у інших галузях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких започатковане розв'язання проблеми та виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, яким присвячена стаття

Питанням тактичних прийомів проведення окремих процесуальних заходів та по-

рядку оформлення отриманих результатів уже приділено увагу в працях Р.С. Белкіна, П.Д. Біленчука, В.К. Весельського, Ю.М. Грошевого, А.В. Іщенко, В.О. Коновалової, В.К. Лисиченка, В.Г. Лукашевича, О.В. Одерія, М.І. Панова, М.А. Погорецького, М.С. Строговича, С.М. Стахівського, С.А. Шейфера, В.Ю. Шепітька.

Правові аспекти доступу до інформації, що містить охоронювану законом таємницю розглядалися в працях М. М. Ясинка, І. В. Сліпченко, Д. О. Гетьманцева, Г. О. Світличної та інших.

Разом з тим, питання аналізу зв'язків між нормами кримінального процесу та іншими галузями вітчизняного законодавства, характерних для тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю до цього часу у науковій літературі залишається недостатньо розкритим.

Постановка завдань

Основними завданнями, розв'язанню яких присвячена дана стаття, є наступні.

1. Дослідити основні чинники, що обумовлюють особливості тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

2. Проаналізувати зв'язки між нормами кримінального процесу та іншими галузями вітчизняного законодавства, характерними для тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю.

3. Визначити перспективні напрями подальших розвідок з досліджуваних питань.

Виклад основного матеріалу

Дослідження фактичних підстав тимчасового доступу до речей і документів свідчить про те, що, крім загальних підстав, застосування заходів забезпечення кримінального провадження (таких як: наявність обґрунтованої підозри щодо вчинення кримінального правопорушення такого ступеня тяжкості, що може бути підставою для застосування заходів забезпечення кримінального провадження; виправданість ступеню втручання у права і свободи особи потребами досудового розслідування; можливість виконання визначеного завдання) та спеціальних підстав застосування тимчасового доступу до речей

і документів (обґрунтована підозра, що речі або документи: перебувають або можуть перебувати у володінні відповідної фізичної або юридичної особи; вказані речі або документи самі по собі або в сукупності з іншими речами і документами кримінального провадження, мають суттєве значення для встановлення важливих обставин у кримінальному провадженні; вказані речі або документи не становлять собою або не включають речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю) у випадку необхідності отримання тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, законодавцем визначені додаткові підстави надання такого доступу.

Таким чином, відсутність охоронюваної законом таємниці у речах та документах є однією із суттєвих умов, від якої залежить надання тимчасового доступу до них.

У той же час, у тексті Кримінально-процесуального кодексу відсутнє визначення такого поняття, як «охоронювана законом таємниця». Натомість, стаття 162 КПК України [2] містить перелік видів інформації, що належать до охоронюваної законом таємниці. До даного переліку включені:

1) інформація, що знаходиться у володінні засобу масової інформації або журналіста і надана їм за умови нерозголошення авторства або джерела інформації;

2) відомості, які можуть становити лікарську таємницю;

3) відомості, які можуть становити таємницю вчинення нотаріальних дій;

4) конфіденційна інформація, в тому числі така, що містить комерційну таємницю;

5) відомості, які можуть становити банківську таємницю;

6) особисте листування особи та інші записи особистого характеру;

7) інформація, яка знаходиться в операторів та провайдерів телекомунікацій, про зв'язок, абонента, надання телекомунікаційних послуг, у тому числі отримання послуг, їх тривалості, змісту, маршрутів передавання тощо;

8) персональні дані особи, що знаходяться у її особистому володінні або в базі персональних даних, яка знаходиться у власності персональних даних;

9) державна таємниця.

Крім того, у частині 6 статті 163 КПК України [2], зазначено, що доступ особи до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, здійснюється в порядку, визначеному законом.

Таким чином, для з'ясування особливостей доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, існує необхідність аналізу чинного законодавства із питань обігу даного виду інформації в Україні.

Термін «таємниця» досить широко використовується в чинному законодавстві, однак його зміст залишається належним чином не розкритим. Таємниця – це, перш за все, відомості та інформація. Згідно зі ст. 1 Закону України «Про інформацію» під інформацією розуміють документовані або публічно оголошені відомості про події, явища, що відбуваються в суспільстві, державі та навколишньому середовищі [3]. Інформація перебуває під захистом закону, який встановлює загальні правові основи одержання, використання, поширення та зберігання інформації, закріплює право особи на інформацію, а також систему інформації, її джерела, визначає статус учасників інформаційних відносин, регулює доступ до інформації та забезпечує її охорону, захищає особу та суспільство від неправдивої інформації [4, С.199]. Закон також містить поняття інформації з обмеженим доступом. Ця інформація за своїм правовим режимом поділяється на конфіденційну і таємну.

Конфіденційна інформація – це відомості, які знаходяться у володінні, користуванні або розпорядженні окремих фізичних чи юридичних осіб і поширюються за їхнім бажанням відповідно до передбачених ними умов. Стосовно інформації, що є власністю держави і перебуває в користуванні органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій усіх форм власності, з метою її збереження може бути відповідно до закону встановлено обмежений доступ – надано статус конфіденційної. Порядок обліку, зберігання і використання документів та інших носіїв, що містять таку інформацію, визначається Кабінетом Міністрів України [5].

Громадяни, юридичні особи, які воло-

діють інформацією професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного та іншого характеру, одержаною на власні кошти, або такою, що є предметом їхнього професійного, ділового, виробничого, банківського, комерційного й іншого інтересу і не порушує передбаченої законом таємниці, самостійно визначають режим доступу до неї, включаючи належність її до категорії конфіденційної, та встановлюють для неї систему (способи) захисту. Винятком є інформація комерційного і банківського характеру, а також інформація, правовий режим якої встановлено Верховною Радою України за поданням Кабінету Міністрів України (з питань статистики, екології, банківських операцій, податків тощо), та інформація, приховування якої загрожує життю і здоров'ю людей [3].

Таємна інформація – це інформація, що містить відомості, які становлять державну та іншу передбачену законом таємницю, розголошення якої завдає шкоди особі, суспільству і державі. Віднесення інформації до категорії таємних відомостей, які становлять державну таємницю, і доступ до неї громадян здійснюється відповідно до закону про цю інформацію. Порядок обігу таємної інформації та її захисту визначають відповідні державні органи за умови додержання вимог, передбачених законом. Порядок і терміни обнародування таємної інформації також визначаються відповідним законом [3].

Таємна інформація, у свою чергу, поділяється на державну таємницю та іншу передбачену законом таємницю.

Відносини, пов'язані з державною таємницею, регулює Закон України «Про державну таємницю» [6]. Згідно зі статтею 1 даного закону, державна таємниця – це вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України і які визнані в порядку, встановленому цим законом, державною таємницею та підлягають охороні з боку держави.

Якщо державна таємниця являє собою специфічний вид таємної інформації, то про таємну інформацію, що не становить державної таємниці («інша таємна інформація»),

АНОТАЦІЯ

У роботі досліджені основні чинники, що обумовлюють особливості тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. Проаналізовані зв'язки між нормами кримінального процесу та іншими галузями вітчизняного законодавства, характерними для тимчасового доступу до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю. Визначені перспективні напрями подальших розвідок з досліджуваних питань.

SUMMARY

The most significant factors that contribute to particular temporary access to objects and documents containing protected by law. Analyze the relationship between the rules of criminal procedure and other branches of the national legislation specific to temporary access to objects and documents containing protected by law. Identified promising areas for further research to address the issue.

можна вести мову як про сукупність окремих видів таємної інформації (що не становлять державної таємниці). «Інша таємна інформація» нині не має чітко закріпленої в законодавстві структури, але може бути визначена, виходячи зі змісту правових норм, присвячених окремим видам такої інформації, які містяться в законах, що контекстно не належать до інформаційного законодавства. Підсумовуючи сказане, слід підтримати думку, що «інша таємна інформація» становить систему видів таємної інформації, яка не належить до державної таємниці [7, С.14].

Підсумовуючи викладене: доступ особи до речей і документів, які містять охоронювану законом таємницю, крім норм Кримінально-процесуального кодексу України, на цей час урегульований такими нормативними актами, як Закони України «Про інформацію» [3], «Про державну таємницю» [6], підзаконними нормативними актами (такими, як Постанова Кабінету міністрів України № 1893 від 27 листопада 1998 р. [5]) тощо. Вказані документи сучасними науковцями, зазвичай, включаються до категорії «інформаційне законодавство України» [8, С.32].

Висновки та перспективи подальших розвідок

Враховуючи отримані результати, можемо зробити обґрунтований висновок про те, що застосування окремих заходів забезпечення кримінального провадження передбачає обов'язкове урахування в ході їх реалізації не лише вимог чинного Кримінально-процесуального кодексу, але й інших галузей законодавства України (зокрема – інформаційного законодавства).

Основними напрямками розвитку положень даного дослідження ми вважаємо науковий аналіз особливостей оформлення процесуальних документів у ході тимчасового доступу до інформації, що обумовлені категоріями відповідних відомостей, до яких надається доступ.

Література

1. Кожевніков Г. К. Заходи забезпечення кримінального провадження / Г. К. Кожевніков // Вісник національної академії прокуратури України. – 2012. – №3. – С. 68–70. [4]
2. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 р. // Голос України. – 2012. – № 90– 91 (зі змінами і доповненнями). [12]
3. Про інформацію : Закон України від 2 жовтня 1992 р. № 2657-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – С. 650 (зі змінами).
4. Популярна юридична енциклопедія / [В. К. Гіжевський, В. В. Головаченко, Е. Ф. Демський та ін.] ; кер. В. С. Ковальський. – К.: Юрінком Інтер, 2002. – 528 с.
5. Про затвердження Інструкції про порядок обліку, зберігання і використання документів, справ, видань та інших матеріальних носіїв інформації, які містять службову інформацію : Постанова Кабінету Міністрів України № 1893 від 27 листопада 1998 р. // Зібрання законодавства України. Серія 1. Постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України. – 1999. – № 2. – С. 82 (зі змінами).
6. Про державну таємницю : Закон України від 21 січня 1994 р. № 3855-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – С. 93 (зі змінами).
7. Прокоф'єва Д. Інформація як предмет злочину / Д. Прокоф'єва // Правове, нормативне та метрологічне забезпечення системи захисту інформації в Україні : Науково-техн. зб. – К., 2001. – №2. – С. 11 – 22.
8. Основи інформаційного права України : [навчальний посібник] / [Цимбалюк В. С., Гавловський В. Д., Гриценко В. В. та ін.] ; за ред. М. Я. Швеця. – К. : Знання, 2004. – 274 с.